

ХАНТЫ ЯСАҢ

Основана
1 ноября 1957 года

10.08.2023
№15 (3627)

Шуши мир ёмаңхәтл пила!

8-9 >>

«Ас не» тәхийн якты-ариты Тэкәң имие: Г.М. Курганова, И.Д. Макарова, А.А. Новьюхова, З.А. Новьюхова.
А. Нахрачёв верум хур

Увәс мўвн мўвтел мир
рўтьщәты олаңән

>> 5

Йис вәлупсы вана
тәйты хәннехә

>> 7

Тарум Неттин рәт
эвәлт вәл

>> 16

Ёмвошн вэщ тылэщ 20-мит хэтлэн РИЦ «Югра» хуца пресс-конференция верэнтса, айкедэт хэншты ёх Татьяна Зайцева пида вэйтантыйлсэт, лүв Югра мўев хуца Россия социальной фонд кэща имия вэл. Лүв путэртэс, муй вэты мосл тэм олэтн пенсияя сонтумэты ёха.

Муй вэты мосл пенсия елпийн

Лүв ясэалн, тэм олэтн Российской Федерация хуца кэтыр немуп пенсияя вэл. Итл – щит страховой пенсия, кимэт утл – государственной пенсионной обеспечения щирн пенсия. Страховой пенсия вух ёша павэтлэт: пирща ювум ёх, кэши-мэш тэйти ёх па рэпитты хуятэл антэма ювум хуятэ. Государственной пенсия ёша павэтлэт дэлы хэрн вэлум ёх па дыв хотэң, ёхдал, мулты вэн тарум шэка питум хэннехэйт па социальной пенсия ищи вэл.

Тэм олн Югра хуца 461,9 шурэс хэннехэ пенсия вух вўлэт. Щи кўтн мет ар мир – щит страховой пенсия мир, щи кўтн па 90,3 % – щит пирща ювум ёх. Щи хэннехэйт вэна йисэт, пенсияя мэнтэ олэтн тэрумсайт, щэлта па пенсия вух ёша павэтты мэр дыв рэпитсэт, рэпитты олдал, тэрумсайт.

2024-мит ол вўш эвэлт имет пенсияя мэнтэ пэклэт, хэн 60 ода йилэт, икет па – 65 ода. Щи киньща па имета рэпитты мосэс 20 ол мэр, икета па 25 ол мэр. Щэлта па мэта пенсия поступсэт сыры вэсэт, мэта ёх сырышэк пенсияя мэнтэ пищ тэйсэт, щи поступсэт тэм олэтн ищи кэс тэйти пилэт.

» Увэс мўвн вэлты мирев па мўвэтн вэлты ёх киньща 5 ол мэра сырышэк пенсияя мэндэ. Мўң Югра мўевн 80 процента хэннехэ

Т.С. Зайцева

сырышэк пенсия вух вўлэт, – путэртэс Татьяна Зайцева.

Югра хуца кэши-мэш тэйти мирев па рэпитты ёх вэтшум мирев – щит 7 %, иса 29 шурэс хэннехэ щимэщ пенсия вух вўлэт. Государственной пенсионной обеспечения мухты 31 шурэс хэннехэ вух вўлэт.

Тэх мирев щи кўш пенсияя мэнсэт, хулна рэпитлэт, щимэщ хуят 26,6 % пенсияя мэнум ёхлўв эвэлт, 123 шурэс хэннехэ. Иса пенсия вухэт яха ки вўты па пенсия вўты ёха и араттыйн орты, щирн 28 шурэс вух кашэң хэннехэя тывэл.

Югра хуца вэлты пенсияя сонтумум ёх пела Татьяна Сергеевна па тэмэщ мосты ясэң тэйс. Хэн дыв пенсияя мэнтэ нэпата вана юхэтлэт, дывела вера мосл карты щўңкэт мухты вантты, мэта тэхийн хэншман вэл дыв рэпитты вердал.

Щи карты щўңкэт хуца вэлты ут немл индивидуальной лицевой счэт. Щи ут вантты пищ вэл личной кабинет мухты, мэта ут Госуслуги портал хуца вэл. Россия мўев Социальной фонд сайт мухты вантты пищ ищи вэл.

Щэлта па кашэң ол мосл щи тэхет эвэлт индивидуальной пенсионной счэтнепекёша павэты. Щи непекн хэншман вэл, муй тэхийн па муй арат ол мэр хэннехэ рэпитэс. Щэлта па лўв лупэс, пенсияя мэнтэ елпийн вера мосл вантты, муй тэхет эвэлт хэннехэя вух сухуптэды. Рўщ ясэң эвэлт хэнтэ ясэңа ки тулмащтэты – щит «нуви рэпитум вухэт» ат вэллэт, тэх щос хўты рэпата мэты кэща ёх хэни вух хэннехэя мэлэт, щи вухэт пата дыв пенсионной фонда немэлт ён сухуптэды. Пенсионной фондэн рэпитты ёх хуца тэх щос щиты рэпитум ёх юхэтийллэт. Дыв рэпитсэт,

вухн мийдэсыйт, тэп индивидуальной счэт хуца немэлт страховой взнос вух антэм.

Хэннехэ страховой взнос вухэт рэпитум вухдал эвэлт тывлэт, тэп щэлтаса пенсия вухэт тывлэт. Хўвшэк мэр ки хэннехэ рэпитл, щирн аршэк вух лўв страховой взносдал хуца вэлты пилэ па индивидуальной лицевой счэтхуца щивер хэншман пилэ, щирн лўв ёхэтшэк вўты пенсия вухэл, аршэка йил.

Пенсияя мэнтэ олэт вана ки йилэт, вет ол елпийн хэннехэ рэпитты тэхэ эвэлт Социальной фонда иса мосты непекэт китлайт, щит трудовой киньшка, военной билет (икета), январем сема питум непекэт (имета) па мулты мосты непекэт.

Фонд хуца рэпитты ёх щи непекэт вантлэт па рэпата мэты кэща ёх пида елды рэпитлэт. Тэх щос па хэннехэя мосл пенсия мэты тэхия юхэтты па мосты непекэт щив тэты. Щирн щэта рэпитты ёхн лўв путэртла, муй па елды верты, муйсэр непекэт па мослэт. Щирн рўтьщэты олэта вана юхэтты мирев лицевой счэт мухты яма вэты пилэт, муй дывела мосл, муй вўрн лўв пенсия ванумты вердал мэндэ.

Путэр хэншэс:
Пётр Молданов

Вэлты хотат олаңан мир пида путартас

Ёмвошн вэщ тыләщ 25-мит хәтлән Югра кәща карты шўңкәт мухты «Управдомы Югры» немуп вәйтантупсы верәнтәс па тәм округ мўевн вэлты мир пида путартас. Лўв путрәл, мир вэлты хотат олаңан мәнәс, муй вўрн хот тайты верәт яма ләщәтты.

Тәм путәр верты па кәща пида кәт хуят нәтсәңән. Щит ОТРК «Югра» хуща путрәт ләщәтты щира рәпитты ики Никита Мусатов па «Молодой Гвардия» немуп тәхи хуща нәтәсты щира вәлты ими Елена Гилёва. Шәлта па пәллы вәлты хәннехәйтә, ешңәнән ясаң верты щирн, сурдопереводчик Ирина Баянова ай павтәс.

Тәта әкмум ех «Жилье и городская среда» проект олаңан путартсәт. Муй вўрн хотат тайты компанияйт рәпитләт. Муй вўрн округ мирев вәлты хотәңа йиты пищ тайләт. Муй вўрн катра хотат эвәлт йилуп хотәта каслуптыйлды пищ вәл. Шәлта па йилуп хотат омәсты тәхетн муй вўрн хәннехә вәлты пищәт яма ләщәтты. Шәлта па капитальной ремонт вер олаңан путартсәт. Муй вўрн ищки тәл тәрумн хотат хошум рўв мәты верәтн яма ләщәтты. Муй вўрн округ ехлўвн кәщайта хәншилум атма мәнты верәт щи щира рәпитты ехн ләщәтсайт.

Югра кәща лупәс, тәм верәт олаңан карты шўңкәт мухты лўв кимәт пўш мир ещәлт путартәл.

» Вәлты хотат ләщәтты верәт мўң иса пўш, кашәң хәтл вантман тәйләлўв,

округ вәлупсы ләщәтты Центр хуща немәсыя щи щира рәпитты ех вәлдәт, – путартәс Наталья Комарова. – 2019-мит ол эвәлт олңитман катра я ювум, роханьяты хотат эвәлт щәта вәлум мирев йилуп хотәта каслуптәты олңитсўв. Тәм хәтл вәнта йилуп хотәта 40,7 шурәс мултас хәннехә касәлсәт. Катра хотат йира вўсыйт, щит 637,577 шурәс квадратный метра. Тәмиты рәпитты тәхевн, роханьяты хотат йира вўты тәхетн, мўң округев иса мўвәт пәда вантман ки хәдмит тәхийн вәл. Ин щи верәтн мўң хулна елды рәпитлўв, хулна ар мирев катра хотәтн вәлдәт. Ин мўң система ләщәтсўв, щитәв нәтты питл, мўң хотәң верлўв тўңа па яма тәты, щирн иса вәлты мирев ям йиңкәң-тўтәң хотат тайты питләт.

Шәлта па Наталья Комарова путартәс муй тәхийн мўң округев хуща хотат ләщәтты верәт ямәшәк мәнты питсәт. Лўв ясәлн, щит округ хуща вәлты рейтинг вер мухты кәл, мәта хотат ләщәтман щира вәлты компанияйт яма рәпитләт.

Йина щи, тәм хәтлән Югра хуща щимәщ рейтинговой система верман вәл. Щит мухты кашәң ол шәп кәщайлўв па округ мирев уша верләт, муй

Н.В. Комарова вәйтантупсийн

вўрн хотат ләщәтты тәхет рәпитләт.

Тәмәщ вер федеральной стратегия хуща 2030-мит ол вәнта верман вәл. Муйсәр рәпата тәхет, муй вўрн рәпитләт, щит иса мира па округ кәщайта яма кәлты питл. Щирн округ па муниципальной кәща ех, кашәң хәннехә па сыр-сыр мир пида рәпитты хуятәт вәты питләт, муй вўрн щи компанияйт рәпитләт.

Хотат ләщәтты тәхетн муйсәр верәт яма мәнсәт, щи олаңан Наталья Комарова ищи путартәс.

» Мәта тәхи вән рейтинг тәйл, мәта ех 2022-мит олн, кимәтмит ол шәпн, нух питсәт, лыв 9,5 % хотат тәнял оләт киньща яма ләщәтсәт. Мәта рәпитты тәхет мет атма рәпиттсәт, лыв 24,2 % хотат тәнял оләт киньща шимл ләщәтсәт. Хән 2023-мит олн муй па сыры ол шәпн, итәх рәпитты тәхет ванты питсайт, лыв лицензия непек вәтшәсәт, щи мурт атма рәпитсәт, – Югра кәща путартәс.

Лўв щирәлн, рейтинг мухты кәлты верәт, щит вера ям пищ, имухты кәл, мәта ех муй вўрн рәпитләт. Лўв ясәлн, автономной округев хуща вәлты миревн тәмәщ рейтинг верәт вана вўсыйт. Аршәк мирев тәм верәтн карты шўңкәт мухты лыв хотлал ләщәтты компанияйт олаңан ай павәтты питсәт. Кәща ясаң щирн, сыры 4 960 хәннехә ай павәтсәт. Тәм ол 6 286 хәннехә айт тәсәт. Рейтинг верев вәщ тыләщн 31-мит хәтлән худал. Тәм верәт мир пәта лыпәт хойты тыләщн олаң хәтлән хәншлайт.

» Мўң рәпатаев, щит йиңкәң-тўтәң хотат тәм мўвн вәлты хәннехәйт пәта яма ләщәтты. Щи верәтн рәпитты ех яма ат рәпитләт, щи верәт пәда мўң иса щи вантлўв, – путартәс Наталья Комарова.

Путәр хәншәс:
Пётр Айев

Там товийн Москва хон вошн «Увас мўв ташат» немпи вэн ёмәңхәтл вәс. Ши пурайн еңта пәсан верәнтса, хута мўвтел, мир увас мўвн рўтыщаты верәт олаңан путәр мәнәс. Щата путәртсы, хутыса шуши мирәт ши вер ләщатты веритләт па ши әхтыйн вух рәпитты щирәт тайләт. Там еңта пәсан Увас мўв, Сибирь па Дальний Восток Ассоциация хуятәт ләщатсәт. Мирхотн арсыр увас мўвәт эвәлт там вер әхтыйн рәпитты ех вәсәт.

Увас мўвн мўвтел, мир рўтыщаты олаңан

Россия мўвн «Об основах туристской деятельности в Российской Федерации» от 24.11.1996 N 132-ФЗ поступсы рәпитл. Ши поступсы щирн, арсыр рўтыщаты щирәт вәлдәт, щит «внутренний, въездной, выездной» па па утәт.

Еңта пәсан пурайн юхтум хуятәт путәртсәт, хутыса дыв хуцела туризм верәт ләщатман вәлдәт, муйсәр суртәң верәт дыв тайләт, муй щирн кәща ехн дыв нәтлүйт па па арсыр мосты верәт олаңан путәр мәнәс.

Ассоциация вице-президент хә В. Климов путәртәс, муй щирн этнотуризм верәт Увас мўв, Сибирь па Дальний Восток мўвәтн вәлты мира социально-экономической щирн нәтләт.

» Мўн, Ассоциация тәхийн рәпитты хуятәт, шуши мирәт оса тәхета нәтты пиллүв, дәдн дыв туризм верәт рәт мўвдәдн тўңширәңа ат ләщәтсәт. Мосл, дәдн шуши мирәт культура верләл, мойң мира дыв ат ванлтәсдәл па ши олаңан ат путәртсәт, – лупәс В. Климов.

Ёмвош округ «Торум Маа» тәхи кәща не Л. Алфёрова музейл рәпата олаңан ясаң тәс. Хутыса дыв рәпитләт, муйсәр йилуп верәт тывләт. Лүв лупәс:

» Югра мўвевн тәрум илпийн рәпитты па шуши мирәт вәлупсы ванлтәты

Мирхотн мосты верәт олаңан путәртсәт. Н. Вах верум хур

нивл музей рәпитл. Иса ши тәхет шуши мир не-пекәң хуятәт нумәсн ләщәтсийт. Тамхәтл мўңева мосл ши музей тәхет, хутыса дыв тывсәт, ши щирн шавиман тайты па елды йилуп верәт ләщәт-тыйн, щит ал вәтшәты.

Елды Кемеровской область эвәлт юхтум кәтнәң, щит «Развитие Горной Шории» фонд тәхи кәща Ю. Кастарков па щәта рәпитты не А. Кирсанова путәртсәңәң, муй щирн дыв мўвевн туризм верәт ләщәтман тайлүйт. Муй щирн Шория кев тәхийн туристәт яңхты әшәт верләт па хутыса Кузбасс мўвн «Эне Таг» («Кев Аңки») тәхи рәпитл.

Дальний Восток мўвн Приморской край хуца шуши мирәт тәхи кәща хә В. Андрейцев ясаң тәс, хутыса рәт мўвәлн этнотуризм верәт тәлуйт. Юхи хәщум оләтн щив юхтыйлты арсыр мойң хуятәт щәта вәлты шуши мирәт олаңан вәты

ләңхаләт. Дыв вәлупсәл уша верләт, шуши мир ләтутәт леты ләңхаләт. Щит шеңк ям вер! Там ол дыв ләтутәң вән ёмәңхәтл ләщәтсәт, хута Дальний Восток мўв шуши мирәт ләтутәтн мойң хуятәт ләпәтсәт. Щәлта ищиты там ол «Хәтл ещәлт» вән ёмәңхәтл верты нумәс тайләт, хута Приморской мўвевн шуши хуятәт вәлупсы, культура па ләтутәң верәт ванлтәты пилләт.

» Шуши мирәт верәт па вәлупсы дыв такләда ванлтәты ән рәхл, дәдн щит елды па щира ал керәттты, па щирн ал ванлтәты. Мосл дывела там мосты верәтн нәтты, вәнлтәты, муй щирн рәпитты мосл, муй щирн там вер тўңа ләщәтты. Па ши вәнлтәты верәт юпийн немасыя сертификат непекәт мәты, – путәртәс В. Андрейцев.

Мурманской область эвәлт саами мир община кәща хуят К. Герасимов рәпатаел олаңан лупәс.

Дыв вўды тайты па давәлты вер тәләт па ши әхтыйн туристәт пилә рәпитләт, «Вўды хәр» вер ләщәтсәт. Лүв лупәс, хуты юхи хәщум оләтн аршәк хуят дыв мўвевн юхтыйлты питәс. Мойң хуятәт шуши мир вәлупсы па йис верәт олаңан уша павәтты ләңхаләт. Ши пәта дыв Лопарская кәртәдн пурмәсәт шавиты па ванлтәты хот версәт. Ищиты рәт ясәл давәлты пәта интернет хўват там йис верәт ләщәтсәт. Щит компьютерной юнтупсәт, сыр-сыр приложенияйт, мәта утәт хўват айлат ех рәт ясәл уша верты веритләт.

Ю. Якель гастрономической туризм хўват мўвтел мир экспертной совета луңәл па «Еда без спешки» тәхийн вице-президента вәл. Лүв гастрономической туризм вер олаңан ай тәс па лупәс, хуты шуши мирәт там вер әхтыйн ищи вух рәпитты щир тайләт.

Юхи хәщум күтн и нумса юхәтсәт, дәдн этнотуризм вер нух ләщәт-тыйн шуши мирәт ши вера кәтлуптәты. Дыв такләда сыр-сыр йис верәта ләваса күншемәты ән рәхл. Государства эвәлт увас мирәт нәтты, дәдн дыв этнотуризм щирн вух рәпитты ат веритсәт. Иса ши мосты ясәт еңта пәсан резолюция щира нух хәншсийт па ши щирн елды рәпитты пилләт.

Путәр хәншәс:
Надежда Вах

Югра хуца вўлы тайты верат

Ёмвошн вэщтылэщ 24-мит хатлэн актупсы вэс, щит межнациональной па межрелигиозной верат вантты па Увас мират вэлупсы арталаты Югра Общественой палата хуца вэлты Комиссия ёх акумсат па путартсат. Щи мирхот хуца кэщя Виктор Вискунов вэс.

Мирхот пурайн. П. Молданов верум хур

Мет олаң пўш Югра Общественой палата хуца тамаш верат олаңан путар манас. Щит мет олаңан таа акташум ёх вўлы тайты верат олаңан путартсат. Мўң Югра мўвев хуца муй вўрн вўлы ташат тайты, муй вўрн вўлы тайты верат елды тэты. Учёный ёх щирн, увас мирев хуца вўлы тайты верат ки хатълят, щирн тэп мўң увас мирев дыл рўвел етл па йис вэлупсэл хатъл. Щи олаңан там актупсы хуца щи путартсат.

В. Вискунов ясаңан, вўлы тайты вер – щит мўң округев хуца вера мосты вер, щи пата там верат мўң округ кэщя ёхлўв хуца иса пўш нумасн вэл па «Югра дылнуптаты» кэщя ёх ищи щи олаңан нэмаслат.

Государственной статистики федеральной служба щирн, тэнял ол мўң округев хуца иса ташатн, яха ки лўнатты 40 щураскем вўлы вэс, щи кўтн 21 885 вўлы, щит рэпата тэхет хуца, 14 687 вўлы юкана тайса па 3 735

вўлы щит, крестьянско-фермерской хозяйствайт хуца тайсайт.

«Союз оленеводов» хуца президент щира вэлты ики Степан Кечимов путармалн лупас, вўлы тайты ёх муйсэр нўша тайлат па муй верты щит яма лэщатты пата. Лўв ясаңлн, тамхатл вўлы тайты ёх кат даварт вер тайлат, щит вўлы тайты лантэң щэхрайт иса пўш хуласат, мата утат тўтн ёссайт, мата утат юхтум мирн па саты кератсайт. Кимат даварт вер – щит пасты войт па пўпиет леваса яңхты верат, щи войет, хуты, ищи мўвлы питсат, дэты утлы питсат, щи пата щи ташат шўкатлат, ханнехэя сарашлат. С. Кечимов ясаңан, вўлы тайты верат лэщатты пата «нюки хотэң вух» сухуптаты мосл, щит именеа йиты айлат ёх нэтты пата, щит лывела вэлты хот дэтты вух маты мосл. Щалта па айлат ёх вўлы тайты хуцты пата мет олаңа олаң вўлы тайты вер пела керлатэдн, лывела и пўшкем аршак

вух сухуптаты мосл, щит вэлупсэл лэщатты пата. Щалта па вўлы таш лэщатты пата вера мосл па мўват эвалт ай хорат лэтты, щит иса 250-300-кем хор мосл, щирн ташат ямашак йилат.

«Саранпаульская оленеводческая компания» кэщя ики З. Кучуков ясаң щирн, Югра хуца вўлы тайты вер лэщатты пата иса пўш государственной нэтупсы мосл. Там йисн айлат ёх ан ланхалат вўлы тайты, дыв щирелн таа вера шимл вух сухупталы, рэпата па вера даварт, ёрт кўтн, ищки кўтн таш шавиман яңхты мосл. Щи пата кашаң вўлы тайты ханнехэя, кашаң тылащ, государства эвалт мултас вух сухуптаты мосл. Щи киньца па вера мосл айлат ёх вўлы тайты верата вэнлтаты, щи пата вэна ювум икета ищи вух сухуптаты мосл, лыв айлат ёх вэнлтатэл пата. Вўлы тайты вер даварт, щи пата ёх вера мэшитлат. Хэн дыв отпуская рўтыщаты манлат, щи ёх сыр-сыр тохтурата, пең-

кат ямалтаты тохтурата ищи ванлтаты мосл. Па вўлы тайты ёх нявремата нэтты мосл, дыв ищи тохтурата ванлтаты, лўнэн па щорса тэтьляты. Мет мосты вер – щит вўлы таш пела рэпитты, ям хорэң ташат верты мосл.

Промышленность департамент эвалт юхтум кэщя путартас, матты Югра хуца поступсы лэщатман вэл. Щата ханшман, муй вўрн увас мирев вўлы тайты верат, вой-хўл велпаслаты верат нух лэщатты.

Там манум ол пелкевн вўлы тайты верат пата кат организация 27,3 миллион вух масы, яртэяң юкан вўлы тайты ёха 225 щурас шойт масы.

Ханшум поступсы непек щирн, юкан вўлы тайты ёх муй па щи вератн вэлты организацияйт рэстра ки ханшман вэллат, лывела вэн нэтупсы верты питла. Муйсэр вой-хўл веллат, муй па вўлы нюхи тыныты питлат, щи утат немасыя щи щира вэлты ёхн лэтты питлайт, щимаш тэхет лэщатлайт. Щата рэпитты мир хўл, нюхи лэтты, шавиты па елды тыныты ищи дыв питлат. Щи киньца па хэн вўлы хурты пурая йил, щитэхийн ищи нэтты питлат, ветеринарной верат пела вантман нэтлат.

Щи поступсы лэщатла ки, щирн иса 4 970 вўлең ханнехэ, 94 тэхи, щикўтн па 74 увас мирев общинайт нэтупсы тайты питлат.

Путар ханшас:
Пётр Молданов

Йилуп вәндтәты нәпекәт есәлдәт

Марина Рачинская Санкт-Петербург вошн вәндтәты киникайт есәлты «Просвещение» тәхи филиал хуши рәпитл. Лүв увәс мир ясәт вәндтәты нәпекәт есәлты щира вәл, әшколайт пида рәпитл, хута нявремәта рәт ясәт тәдыт. Ма лүв пидәда товийн Москва хон вошн «Увәс мир тащәт» вән ёмәңхәтл пурайн вәйтантийдсум па тәм мосты вер одаңән иньщәссем. Лыв шив ванлупсы тәтылясәт, хута «Просвещение» тәхийн еслум вәндтәты нәпекәт ванлтәсәт.

Марина Афанасьевна путәртәс, муйсәр киникайт лыв ванлупсыя тәсәт. Лүв лупәс:

» Тәм пүш мүң 2020-2022-мит ода́тн етум нәпекәт тыв тәсүв. Щит касум, сәрханл, вах хәнты ясәңән 2-4-мит классәт пәта етум йилуп нәпекәт. Мәта утәт касум хәнты ясәңән Евдокия Андреевна Нёмысова хәншсәлэ.

Хәнты ясәң тумпи па увәс мирәт ясәтн киникайт ищи етләт. Уильтинской ясәңән вәндтәты нәпекәт есәлсүв. Тәм ясәңән вәндтәты киникайт сыры иса ән еслдылсыйт. Уильт мир ёх Сахалин мұвн вәлдәт. Лыв шимл хуят вәлдәт, рәт ясәңән тәп 2-3 хуят путәртәл. Москва хон вош языкознания институт хуятәт тәм мосты вера вүйәнтсәт па нумәс версәт, ләлн тәм ясәң нәпек хуши ат вәл. Па ләлн уильт мир нявремәт рәт ясәңел нәпек хүват вәндтәты щир ат тәйләт. Хәнты хүвн уильтинской ясәңән моньщәт етлясәт па щи юпийн немәлдт киника ән па еслдылсы.

Ищиты тәм ода́т мәр нивхской ясәңән вәндтәты нәпекәт есәлсүв. Хүвн Владимир Михайлович Санги «Букварь» нәпек верантыләс. Ин щи киника ищи йилпатты мосл па хулна лүв щир тәйл, йилуп нәпекәт па ләщәтты мосл. Тәнял нивхской

М.А. Рачинская

ясәңән 2 класс пәта «Нивхский язык» нәпек есәлсүв, тәм ол «Литературное чтение» киника етәс.

Эскимосской ясәңән вәндтәты нәпекәт ләщәтлүв. Ма лыв пидәда хүвн рәпитлдум. Тәнял мүң «Букварь» нәпек версүв, щәлта кимит класс пәта киникайт есәлсүв. Тәм ол – хәлмит класс пәта. Эскимоссәт мир ясәң ищи вәтшәты питсы. Рәт ясәңән шимл хуят путәртәл, нявремәт рәт ясәңел ән вәйтләл. Щи пәта вәндтәты нәпекләл вәна па күла тывләт, кәт ясәңән хәншман вәлдәт: эскимосской па рүщ ясәңәнән. Ин тәп ай классәт пәта учебникәт верлүв, вәндтәты хуят ищи шимл. Хуятат ясәң вәлдәт, пирщамәсыйт, лыв ән ләңхәләт шәңк хәншты. Айлатшәк ёхләл, мәта хуятәт

колледжән рәпитләт вүйәнтләт. Лыв етнәтн, муй рүтшәты хәтләтн хәншләт. Щи пәта ол мәр тәп и киника етәл. Тәнял кимит класс версүв, тәм пүш хәлмит класс пәта нәпек ләщәтлүв.

«Просвещение» тәхийн тәп «государственный стандарт» щирн нәпекәт есәлдыйт: айлат, күтуп па вән классәт пәта. Айлат классәт 30 ясәңән верман вәлдәт, мултыкәм иса киникайт есәлсәлүв. Щәлта 5-9 классәт пәта нәпекәт етләт. Щи юпийн 10-11 классәт пәта есәлүв. Вән классәт пәта тәп вухәләт ясәңән киникайт етсәт. Щит 10 класс – рәт ясәң па литература нәпекәт, 11 класс – лүңәтты нәпек. Па пүш рәт ясәң нәпекәт етләт. Вәндтәты киникайт хәншты хуятәт әшколайн рәпитләт, щи

пәта нәпекәт тәп рүтшәты артән хәншты щир тәйләт. Вән классәт пәта учебникәт хәншты, щит лавәрт рәпата. Мосл йма вантты, муй шив хәншты рәхл, ләлн щит мосты щирн ат тывәс.

Хәнты ясәңән касум путрупсыйн хәншты нәпекәт Е.А. Нёмысова алфавит хәншум щирн ләщәтсыйт. Катра «Букварь» тәм йис щирн йилпатсәв. Ияха хәнтум буквайт л, нь кәтна ортсәлүв, я, ю, е буквайт юкана йа, йю, йә хәншты питсүв: ясәң – йасәң, ювәрмәллә – йувәрмәллә. Ясәңәт еша хүвшәк питсәт.

Мүң шурышкарской хәнты ясәң путрупсыйн щимәщ шүңкәт иса нух вүслүв, катра щирн хәншты питсүв. Тәп ң па л буквайт хәщуптәслүв.

Есәлты нәпекәт. Н. Вах верум хурңән

Мўң «Просвещение» тәхийн тәп вәндтәты киникайт есәлүв. Кашәң вәндтәты непек немасыя экспертиза вер мұхты мәңл па щәлта федеральной перечня питсәт. Щи юпийн велщи учебника йил. Щи вәнты «учебное пособие» щира алыщәды.

Шурышкарской пурпсийн хәнты ясәңн вәндтәты киникайт 2019-мит олн федеральной перечня питсәт. Вет ол мәнты юпийн па щи непекәт йилпатты мосл. Шурышкарской районән хәнты ясәң тәп итәх әшколайт хуши тәды. Кашәң әшкола ех лыв нумәс вердәт хәнты ясәң тәты муй әнтә. Итәх әшколайт хуши щи юкана па хон мўв ясәт вәндтәдыт.

Ма нумсәмн, мосәң щит ям, хути кашәң вет ол вәндтәты киникайт йилпатдыт. Мулды катра ут йира вўды, мулды йилпа верды, мосты щирн ләщәтды.

2022-2032-мит оләт мўвтел шуши мирәт рәт ясәт яң ода алыщәсы. Па тәм щира мўң Россия мўвевн рәт ясәт пәта сыр-сыр мосты верәт ләщәтдыт. Вәндтәты непекәт есәлдыт, мир-хотәт, вәйтантупсәт, ванлтупсәт верты питдыт. Мўң Югра округевн щи вер ищи нух вантман тайды. Мосл лупты, хути рәт ясәт вәндтәты непекәт есәлты пәта тәта вух ән шалитды. Мўңева мосл тәм мосты вер щирн щимәщ непекәт есәлты, дәлн мирн лўңәтты ат веритсыйт па нявремәт щи угәт хўват рәт ясәң вәндтәты щир ат тайсәт.

Путәр хәншәс:
Надежда Вах

Йис вәлупсы вана тайты хәннәхә

▲ Д.Н. Покачев

Йис ехдәл вәлупсы вана тайты хәннәхә, щит хәнты хә Данил Николаевич Покачев, дын имел пида вәнт кәртән Тәрум юхан хонәңн вәлдәңн. Вәлдән нәпәт тәм кәтңән иса пўш вәнт кәртән, вўды тайман вәсңән, ин па пенсия вуха питсәңн. Дын тәл кәртәл ай ехум пайн вәл, щәта дын 150-кем вўды тайләңн. Лўң тәрумн нямадт-пелңа пурайн вўдәт дор ов хонәңа каслуптәләл. Щәта Данил Николаевич вўды тайты хот омсәлтәс, мәта тәхийн пелңа пәсәң пўнда.

Вўды тайты еха лўң тәрум мет давәрт сурт, иса пўш пәсәң пунты мосл, щи пәта па сорум юх, няр юх мосл сәвәрты па вера ар тўңк хирты па тәты. Лўңән вўдәт иса пўш вантман тайты мосл. Тәх щос лыв кўр пәтыдал мулды тәхия хойләт, щи пәта тәпәлләл хуща арум тәхиләл нух эвәтты мосл. Щәлта па оңтәт шўкатыйләт, щитлан ищи эвәтты мосл. Па хўты лўңәтн вера ар

Кашәң ол иса мўв луваттыйн, иса тәхетн вәйт дор тыләщн 9-мит хәтлән емаңхәтл верәнтлә, щит йис вәлупсийн вәлты мир пәта верум емаңхәтл. Щимәщ хәтл, верты олңитса 1994-мит олн Генеральной Ассамблея Организация Объединённых Наций поступсы щира. Тәм емаңхәтлән мўв луваттыйн, кашәң мўв сўңән, йис вәлупсийн вәлты мир оләңн путәртлә.

тәхты пирум, нюл вўс пирум, щи угәтн вўдәт вера шәкатләйт.

Лўң кәрт дор, щит вера мосты дор, лўв «леты кем» хўл тайл, щи пәта тәта хотәң ех варн иса пўш хўл вәлдәт. Сўс тәрумн, хән вўдәт оса яңхләт, кәртәң ех воньшумәт әкәтман вәлдәт, щи воньшумәт па елды тыныләт, мулдыкем вух еша павәтләт.

Кәрт хонәңн нефтяникәт рәпитләт, ар качалка тәта омәсман вәл. Экономической непекн хәншман вәл, кәртән вәлты пухәл па меньш щи нефтяникәт хуща рәпәтая ат вўдыйңән. Ин щи кәтңән кәртән вәлдәңн, тәп рўщәт хуща рәпитләңн. Щи пәта дын пищ тайләңн әңкедәшәла вўды тайты верәтн нәтәсты. Щәлта па лўңән хиләңн яма нәтләңн.

Хән вўды верәт кенәшәк йиләт Данил Николаевич иса пўш ех верты сыр-сыр әктупсыйта яңхийл: щит шўкщәты ех семинарәт, пўпи якты хотәт, вўды тайты ех емаңхәтләт, юрн хопәт кәсты хәрәт па арсыр тәхет.

Мин лўв пиләдә вәйтантыйлсумн юрн хопн кәсты тәхийн, щив лўв йиңк вәрт икия поикщәты пәта вохса. Щәта лўв еша вәлупсәл оләңн путәртәс:

» Мўң вўды тайман вәлдүв. Ма иса пўш нявремәдә, хән лыв енумсәт, вўды тайты верәта вәндтәслам, вўды әхәлн яңхты вәндтәслам. Ин лыв вәна йисәт, рәпитләт. Эвидам икия мәнсәт па икидал пида вәнт кәртәтн вәлдәт. Пухем ищи ими тәс, лўв мўң кәртәвн вәл, нявремәдә, ищи пәкты кемәлн вўды верәта вәндтәл. Щи нявремәт, хўты, вәндтийлләңн. Иса пўш варн хўл велман вәлдүв. Вәнт вой па тәм йисн павәтты ән рәхл, щи вер пәта лицензия мосл. Щи пәта мўң тәп вўды нюхийн вәлдүв.

» Ин па ма тәм юрн хопн кәсты тәхия вохсаюм, – елды путәртәл Данил Николаевич – поры пәсан верты пәта, поикщәты пәта. Ин щи, поры пәсан, мавәң пәсан омсәлтәсүв. Поикщәлүв, мәш-кәши йира павәтты пәта, пайды пәнт, пайды еш пәта.

Мўң ищи йис вәлупсы вана тайты хәннәхә Данила Николаевича па лўв хотәң ехдәла ям нумәс китлүв, тәлаңа яма лыв ат вәлдәт.

Путәр хәншәс:
Пётр Айев

Ма рэт вошиём сәмәңа тәйләм

Тэк кәртәң хуятәт мойлупсәтн па ишәк непекәтн мәсыйт

Ёмәңхәтлә юхтум мир

Ма рэт вошиём сәмәңа тәйләм
Щәта нәң лыдыен олаң,
Щәта нәң вәлупсән олаң.

Сүмәтвош район хуца вәлты Тэк вошев тәм ол 70 тәла йис, ши пәта лыпәт тыләшн 17-мит хәтлән тәта вән ёмәңхәтл верәнтса. Оләт мәнләт, нәптәт мәнләт, йилуп ёх сема питләт, йилуп ёх енумләт, щиты ши Тэк вош вәлупсы елды мәнл. Вәна ювум ёх путәртты щирн, тәм вошев 300-кем ола ши йис.

Щи хув йис олаңән шәшләт, тәм мув хуват хәхәлләт. Йис ёх ясаңән, мәтты йис нәпәтн тәта хәнтәт нумәсн хәщсәт. Ар йиңк ши вүш эвәлт увәс, ар йиңк Ас юханәв хуват увәс. Ёх путәр щирн, мув вошев ин хәлмит тәхия тәсы: Йис Тэк кәрт, Катра Тэк кәрт па тәм хәтл тәйтә Тэк вошев. Щи йис эвәлт вәлупсы вера па щира кердәс, ин йилпа енмум нявремәт тәм мув хуват

шәшләт, тәм мув хуват хәхәлләт. Йис ёх ясаңән, мәтты йис нәпәтн тәта шимл хот омәсман вәс, шимл ёх тәта вәсәт. Тәм йисн тәта хурамәң, вән вош енмәс, сәмәң ёх, ёшәң ёх тәта ин вәлләт па лыв мувиед-йиңкиел шавиман тәйләл.

Тэк вошие, Тэк мувие ар апрәң, нумсәң эвиет,

пухietet енмәлтәс, лыв вердалн тәм мувев иса тәхийн сащты питәс, иса мирн вәты питса. Щи апрәң ёх күтн – вүды тәйтә, хүл ведты, мис пәсты, тохтура вәлты, няврем вәндтәты па арсыр рәпата верты хуятәт. Лыв «19 Партсъезд» нем тәйтә колхозн рәпитсәт.

Хув йис эвәлт тәм мувн иса верәт яма

лэщәтыйлсайт. Тәм мувн йилпа енумты нявремәт, айлат ёх аңкет-ащет нумәсн вәлләт, аңкет-ащет верәт елды түвман вәлләт. Щи пәта тәмхәтл тәта мув и хотәң ёх иты йха акумуля, тәта «Ас не», «Ай Ас ёх», «Ма мувем», «К истокам» пилтәшум ёх ариләт, якләт. Лыв ардалн, якләтн рәт мувиев хурамәт ванлгәлт,

Айлат ёх әращты кәсупсәтн кәссәт

К.А. Сурпун хәнты пух пилә

▲ «Ас нє» имет яклдт

▲ Айлат хуятт. А. Нахрачєв верум хурт

рэт мириев ям нумсат ванлтдлэт. Лыв ясаң шавиман тайты єх, дыв йис верэт шавиман тайты єх.

Там ємәңхәтла мўң хушева мойңа Сўмәтвош район кәща хә Д.М. Меньшиков па лўв ләңкәр хәйл И.В. Чечёткин юхәт-сәңән.

Культура хот лыпийн вошәң па мойңа юхтум єх пәта тәта кәт ванлтупсы ләщәтсы. И ванлтупсы тыв Ёмвошн вәлты «Торум Маа» музей хуща рәпитты єх тәсәт, кимәт ванлтупсы – щит нумәс тайты єхн кәсты щир ләщәтум «Календарь удивленно листает страницы» немпи кәсупсы. Мет ям хурәт стенд әхтыя ихәтсайт. Щи кәсупсы хуща «Фото-летопись села» немуп хурәт вәсәт, щит «Шовриє» немпи нявремәт хәтл мәр тайты хот хуща рәпитты єх әкмум хурәт, кәща неңел Н.И. Катрычева. Кимәт хурәт – щит пәльницайн рәпитты єх хурәт, щәта кәща щира щи вер ләщәтман В.А. Решетникова вәс (па пенсия щирн Сўмәтвошн рўтьщуман вәлты єх).

Щи кўтн па вош хәр тәхийн вера ар мир яха әкүмсәт. Тәмхәтл дыв кашәң хәтл верты рәпәтаел ел пунсәл па тыв ємәңхәтла юхәтсәт. Ху-

рамәңа тәмхәтл мирев әкмум вош хәрєв ләщәтса. Тәта лупас верса, нюки хот омсәлтәсы, хәнты хоп холпәт муйдал пида тыв тәсыит. Щи пурмәсәт пәда вантман йис вәлупсы нумәса питл, хәнты вәлупсы нумәса питл. Щәлта па тәта хәнты мир ләтутәң пәсанәт омсәлтәсыит: хўләң нянь, хошум йиңк, епләң-мәвәң ләтутәт, шай. Юхтум мир худыева и пәсана омсәлтәсыит, кўтлалн путәртман яха ләсәт, яньщәт.

Тәм ємәңхәтлән арсыр верәт, арсыр пищәт вәсәт, нявремәт, айлат єх, вәна ювум хәнтәт худыева нях муләңа шәшийлсәт, нях муләңа яңхсәт. Итәх єх-лўв ариты, якты тәхийн вәсәт. Тәх єх па кәсты тәхия мәнсәт, хәнты йис кәсупсәт вантсәт, тәх вантты юхтум єхлўв сәмдал, щи мурт нюхләсәт, ищи кәсты питсәт. Щәта Яков Тарлин вера ар әмәщ путәр йис хәнты верәт оләңән путәртәс, йис кәсты верәт оләңән путәртәс.

Кашәң хәннєхә пәта лўв рәт мўвәл-йиңкәл, әңки-ащи хот эвәлт мәнл, лўв лердал тәм мўвн-йиңкән вәлдәт. Мәта тәхийн хәннєхә ән мәнл,

▲ Хурәң ванлтупсы ләщәтсы

ВЭЯТН ЩИ ОЛӘҢҢ

Тэк кәрт хәлум тәхийн омәсман вәс. Щит Катра Тэк, Кўтлуп Тэк па ин вәлты Тэк кәрт. Кашәң кәрт арсыр вәлупсы тәйс. Катра Тэк пусл дьпийн омсәс. Пусләт, вантэ, сўсн ваща йилдәт. Ас хущи па сўс пелка мухсәң хўл мәнл. Щи вўраңән щи єх Ас кимла вўратсәт. Кўтлуп Тэка Катра Тэк эвәлт кәртәң мир 1940-мит олн Йилуп Тәкн Пәкәр, Устрём, Войтехов па Тэк кәрт колхозәт ияха луңәлсайт па и колхоз верса, «19-мит партсьезд» нємн пунса. Ёшавәс кәртән хәшилум єх худыева Йилуп Тэка касәлсәт.

Зоя Новыюхова

мәта тәхия лўв ән рәкәнл, нумсәлн иса әңки-ащи хотн вәл, лўв нумсәлн мўвәл-йиңкәл хуща вәл. Сема питум мўвие, єнмум мўвие иса пўш сәмн вәл, иса пўш нумәсн вәл. Рәт мўвие-йиңкиє хәннєхә семн ки вантәл, лўв нумсәл тўңмәтл, лўв вердал

елды яма мәнләт. Рәт мўвие шиваләты – щит имурт муй вўрн йиңлды нәрумн нуви йиңкпи лор вәйтты.

Марина Табун
хәншум айкел
хәнты ясаңа тулмащәтәс:
Пётр Молданов

Леккарәт олаңан хәншлүм

2023-мит ол лыпәт тыләшн Сүмәтвош район Тәк кәрт 70 ола йис. Тәм ёмәңхәтл постәты щира арсыр әмәщ па нумсәң кәсупсәт ләщәтсыйт. Ма «Муй щирн олаңәлтәсы» па «Рәт мүйе хурамәт» немуп кәсупсәңәнән кәсты ләңхасум.

Мужа па ма щимәщ нумәсн юхәтсаюм? Тәк кәртән ма ән енумсум, тәта ән рәпитсум па иса ән вәсум. Вантә, ма ащәм, Андрей Алексеевич Головин – мир ймәлты па лекщитты хәннехә. Лүв «Скорая помощь» машинайтн па тухләң хопәтн яңхты ёх күтн мет вулаң хуят. Сүмәтвош пәльницайн ар ол мәр мир лекщитман рәпитәс па профсоюз тохтурәт күтн кәщая вәс. Щи тумпийн ащәм вера нумсәң па сыр-сыр верәт олаңән уша верты ләңхаты хәннехә. Щиты 1980-мит олаңт вүш эвәлт Сүмәтвош лекщитты ёх олаңән йис верәт ийха әкәтты па непека нух хәншты питәс.

Щи пура вүш эвәлт мәнәма мир ймәлты па лекщитты верәт әмщә йисәт. Ма ащәм иты тохтура йисум, Сүмәтвош пәльницайн ими леккара ар ол мәр вәсум. Юхи хәщум олаңт рүтыщәты вүша йисум, щирн интәм юдн рүтыщәлүм.

Ащәм Сүмәтвош мүйн ймәлты па лекщитты вер олаңән хәлүм киника ләщәтәс па есләс. Ма ищи лүвела щи непекаңт ләщәтты нәтсум.

Рәпитум пураёмн ма ванкүтлү Сүмәтвош ай кәртыег хуваң рәпата щирн яңхсум. Ар пеләк пурайн щит ими кәши-мәш щирн. Щи тумпийн ими тохтүра вәдман сыр-сыр лүңтупсәт, вәйтәнтупсәт, вәндтәты хәрәт па щи олаңән кәсупсәт ләщәтсум. Щиты ма Сүмәтвош мүйн рәпитты кашәң тохтур па ай леккар иса йма вәсум.

Щәлта Сүмәтвош йис пурмәсәт әкәтты па шавиман тайты хотн па архив хуца ищи йис непекаңт кәншман омәссум. Мущатум айкәлдәт па йис путрәт сыры рәпитум ими леккарәт олаңән ащәма мәсум. Ин йилуп вәлупсыйн кашәң непек компьютер хуваңт щи тәса ләщәтты питсүв, щирн тәх щосн ащәма компьютер хуца щи путрәт хәншты нәтсум.

2019-мит олн ма Сүмәтвош район пәльница ветеранәт хуца кәщая

Тәкн олаң лекщитты хот

пирисаюм. Ма Надежда Семёновна Шарова пила, щит ма ләңкәр неңем, вера тәса тәм оса тәхия апрәң ёх пирисумн. Вантә, мәта ёх әкәтлүмн, щиты оса тәхев елды рәпитты питл. Щирн мет апрәң, сәмәң па путрәң ёх вәйтсумн.

Интәм кашәң ол мәнум юпийн вантлүв, муйсәр вер йма тывәс, муйсәр вер па щирн ләщәтты мосл. Мүйн вәдәв, хуты оса рәпатаев – щит вера мосты па вера әмәщ рәпата. Арсыр ёмәңхәтләт, вәйтәнтупсәт, вәндтәты хәрәт, ванлтупсәт, шүкщәты верәт па па сыр-сыр мосты вәндтәты щирәт ләщәтлүв.

Ар пеләк оса хуятлүв 40 мултас ол Сүмәтвош мүйн мир лекщитман па ймәлтман вәсәт. Вулаң Отечественной даль пура вүш эвәлт тәм хәтләт вәнта мүйн ищи вән рәпата версүв. Мущатум йис путрәт па йис непекаңт эвәлт уша версүв, муй арат тохтур даль хәра яңхәс, муй арат ёх даль пәта тарма рәпитәс.

1980-мит олаңтн ма Ванзетур кәртән рәпитсум. Щи пәта щәта рәпитум леккарәт олаңән айт кәншты вүйәнтсум. Вантә, тәта ма сәна питсум, тәта ма енумсум. Ащәм щи пурайн Ванзетурской ФАП хуца кәщая вәс.

Мүйн, Сүмәтвош ветеранәт оса тәхи ёх, нумса юхәтсүв ай кәртәтн рәпитты пәльницайт хуваңт яңхты, лыв рәпата йис пура эвәлт па тәм

хәтләт вәнта нух вантты. Щиты тәм тәл мүйн, щит Н.С. Шарова, В.Ф. Отшамова, Г.П. Решетников (ма икем) па ма Тәка щи мәнсүв. Тәкәң йилуп пәльница мүйнева вера мәстәс. Щәта рәпитты йилуп ими леккар не пила вәтаңа йисүв. Катра тәхийн омсум леккәр хотәт хура вүсүв.

Мосл ястәты, Тәк кәртые шеңк хурамәң. Сүмәт юхәң вүр – щит мет хурамәң па сәмәң тәхи. Щәлта йилуп күлупа яңхсүв, щәта ищи йилуп айлат ёх рәпитләт. Щит апрәң па рәпата пелә сәмәң неңәт. Мүйн имухты ләхсәңа йисүв. Щәта кәртәң вәндата ювум мир пила вәйтәнтыйлсүв па арсыр верәт, дәвәрт суртәт олаңән путәртсүв.

Щиты Тәк кәртые 70 ол ёмәңхәтл постәты вер олаңән уша павәтмемн ма имухты нумса юхәтсум кәртәң мира дыв мүйвиед леккарәт олаңән ай тәты. Тәх путрәт ма ащәм ләщәтум киника эвәлт вүсум, итәх – ма кәншум непекдам. Щи тумпийн ма йм арат хур катра пура эвәлт тәм хәтл вәнта ванлтупсыя тәсум. Иса утдам ма М.А. Табун хуца мәсдам, вантә, тәм неңие Тәкн енмәс.

Тәк кәртые 70 ол постәты ёмәңхәтләтн Тәкәң па мойңа юхтум мира катра вүш эвәлт тәта рәпитум леккарәт олаң ванлтупсы шеңк әмәщ вантты вәс. Ма ән веритсум ёмәңхәтла мәнты, щирн Сүмәтвош район ветеранәт эвәлт щив В.Ф. Савельева яңхәс. Лүв мүйн тәхев эвәлт ясәң тәс па мойлупсәт катлуптәс.

Валентина Филипповна дәрәт Тәк кәртые эвәлт щи мәнләт. Нә-мәслум, хуты мүйн елды ищиты йм нумәсн, ийха катләсман рәпитты питлүв. Вантә, ар пеләк лекщитты мир олаңән па хәншты мосл. Тәк леккарәт тумпийн Устрём, Пәкәр, Дёмино кәртәтн рәпитум ёх олаңән иса нух хәншты мосл.

Пәмәщипа ясәңәт лупты ләңхалүм иса ёха, хуйтата ма верум рәпатаём әмәщ па амәт тәс.

Валентина Решетникова,

«Лекщитты мир» немуп Сүмәтвош мүйн ветеранәт оса тәхи кәща Хәнты ясәңа тулмащәтәс:

Ирина Самсонова

Там нуви тэрүм илпийн сыр-сыр мират күтн ищиты арсыр ханнөхөйт вөлдөт. Итат төп-төп лыв ёшнәлалда питты верат верлөт па атма кашан рөпата лыв хуцела тывл. Вантэ, вулаңа па ямсыева ан хошлөт рөпитты па мулты вер верты каш иса ан па тайлөт. Кимит хө ёхлүв па сәмәна арсыр верата катлөслөт па кашан ай муй вөн вер тунцираңа лыв ёшнәлал мухты мәнл. Ин тамхәтл, вүтышәлүв ханшты щимәщ вухаль олан, мәта хөөв кашан, вер вөлүпсы хүватн төса верл.

Щимәщ ёшәң-күрәң хө вөл

Мосл лүпты, хути Сүмәтвошн 1991-мит ол вүш эвәлт ханты па вухаль мирән төса верантты хот йит районан культура хот лыпийн пүншман вөл па ин тамхәтл вәнты ямсыева рөпитл. Щител унтасн шуши хуятат пурапураин ийха әктәшийлты веритлөт, сыр-сыр ёмәңхәтлөт порилөт, ёшәң рөпатайт лэщәтлөт, неңәт хурамәң ләмәтсухәт ёнтлөт, вейт төса тыйлөт, тунты эвәлт пурмәсәт муйт верлөт па итөх щосәтн сәк пила рөпитлөт. Щи пәта вөндөт ханнөхуятат айлат ёхлүв хошты кемн рөтясәна, вөлдты-холты щирәта, шуши мирән якты муй ариты верата ищиты вөндтәты веритлөт, арсыр йис юнтутәтн юнтлөт.

Сыры верантты хот йитн төп ханты па вухаль неңәт рөпитсәт. Әхәтшәк па щив и вухаль хө Андрей Иванович Албин методист хө щирн рөпатая кәща ёхн вүсы. Олан щосәтн лүвела лавәртшәк вәс неңәт күтн арсыр верат верты. Айн-айн лүв кашан ай па вөн вер сәмәна лэщәтты питәс. Щи пәта рөпата щирлал тамхәтл вәнты иса тунцираңа па яма тайлөт.

А. Албин 1981-мит олн ай тәхет потты тыләщ 29-мит хәтәлн Сәранпауль вошн вухаль хоттел ёх хуца там нуви тэрүм илпия юхтәс. Щи пәта рөт яснәл па шуши мират вөлүпсы щир ямсыева вөйтлөт па тамхәтл вәнты сәмәна па мосман тайлөт.

Күтүп әшкала юпийн там хө Ёмвошн Югорской государственной университететшүптәс па юхи мәнәс. Юдн лүвела рөпата ан мушәтәс. Щитәлн Сүмәтвоша юхтәс па 2015-мит ол вүш эвәлт ханты па вухаль мирән верантты хот йитн рөпитты питәс. Щи тумпийн фольклорной архив пәта арсыр вухаль мир йис моншәт па пүтрәт каншман яңхәс. Сүмәтвошн вөдман, Андрей

▲ А.И. Албин шуши мир культура хотн рөпитты неңәл пила. В. Енов верүм хур

Иванович хоттел хуятәна йис па тамхәтл иимел пила и эви па пух ёнмәлләән.

Ямкөм ар ол мәр мәнәс щи вүш эвәлт, хән там айлат ханнөхө ханты па вухаль мирән верантты хот йитн рөпата мушәтәс. Ин тамхәтл вәнты Андрей шеңк төса сыр-сыр вой па хүл вөлдәсләты пурмәсәт лэщәтл. Щиты лүв ай вухаль кәртые хурас верәс, хута мүн вантты веритлүв арсыр лүпасәт, вүды тайты тәхет, тунты эвәлт ёнтум юрн хотыет, хинтәт, воншүпәт па арсыр йис вөлүпсы щирн лэщәтум анәт па сәнәт.

Әхәтшәк 2019-мит олн Сүмәтвош район кәща хөя Владимир Фомин павәтсы. Щи пураин шуши мирән рөпитты тәхия вөншәк па ләщкам хот мәсы. Сыры олатн ай нявремәт хәтл мәр лавәлды хотн вәсәт. Щи киншә шуши мир тәхийн рөпитты ханнөхуятат щи хотәл ямсыева лэщәтсәт. Сыр-сыр ванлүпсәт па вөйтәнтүпсәт верты хот йитләл тумпийн, лыв рөпата щирн тайты хотләл па ямсыева версәт. Методист щира рөпитты

неңәт па Сүмәтвошн шушия вөлдты ханнөхуятат сыр-сыр йис пурмәсәт па ләмәтсухәт тынды-пелды лыв хуцела төсәт па мойләсәт. Лыв төп щиты лүпсәт, хути кашан хантыя муй вухаль мосл вөйтты па вантты щи пурмәсәт, мәта утәт катра пураин шуши ханнөхөйт тайсәт па төса верты веритсәт.

Щәлдә Андрей Албин па Степан Хатанзеев, мәта хө арсыр әл рөпатайт верл, ийха нуры версәән, арсыр ай пәсанәт па щүңкәт хуца вөлдты нурмәт хурамәна па төса сохләт эвәлт лэщәтсәән. Щи верат тумпийн Андрей нуры сухәт турн эвәлт сөвты щүңкәт верәс. Кашан рөпата, мәта ут лүв ёшнәл мухты мәнәс, төса па хурамәна вантәсл.

Яма па вешкәта рөпиттал пәта Андрей Албин арсыр ишәкты непекаәтн кәща ёхләлн мойләсы. Лүв пиләла рөпитты ханнөхуятәтн па ищиты шеңк сәмәна, мосман тайды па ям вүща ясәән тамхәтл китл.

Пүтр хәншәс:
Владимир Енов

Рэпатая нух амәтман яңхәл

Вухаль не Ирина Константиновна Вынгилева рэпатайл мосман тайдәлэ. Лүв Сүмәтвошн метеостанцияйн 35 ол мәр рәпитл.

Ирина Константиновна Новосибирск вошн гидрометеорологической училища етшуптәс. 1985-мит олн лүв «радист, занятый на гидрометеослужбе» нәмпи вудаң непек еша холумтәс. Ши юпийн Сүмәтвоша метеостанция рәпитты китсы. Рэпатайл оләңән лүв щиты путәртәл:

► Мүң тәта тәрүм пелы вантман ши рәпитлүв. Кашәң хәтл вантлүв па хәншлүв, муйсәр хәтл рүв тайл, муйсәр пәлән, хәтләң муй па вотәң хәтл. Тәта нивл хуят щиты рәпитлүв, кашәң хуят 12 щос мәр. Ши тумпи кәща хуят, синоптикәт па техникәт-метеорологәт. Синоптикәт уша павәтләт, муйсәр тәрүм елды питл. Лыв тухдәң хопәт датты тәхийн рәпитләт, дәлн лывела путәртты, муйсәр тәрүм елды питл. Мүң па интәм вәлты тәрүм пелы вантлүв. Иса гидромет тәхия хәншлүв. Мүңева мосты пураин ши оләңән хәншты мосл. Кашәң хәлумяң минута мәр тәрүм хәтл рүв хәншлүв, кашәң хәлум щос мәр пәлән, ерт, лоньщ па па тәрүм оләңән путәртлүв. Емвоша авиаметеорологической центра иса путәртлүв. Климат оләңән Емвоша па Омск воша хәншлүв. Щәлдта тәрмев оләңән хәншум утәт Москва воша китлайт. Щитәт хуват картайт

И.К. Вынгилева па лүв пидәла рәпитты айлат ех

хәншдыйт, щит эвәлт иса мир уша павәтләт, муйсәр тәрүм хәлзвәт па па хәтләтн питл.

Мүң станцияев мүвтөл мир иты вәл. Вантэ, 30 ол мәр рәпитум метеостанцияйт мүвтөл мир күтн рәпитты олңитләт. Ши станцияйт унтасн учёнойт иса мосты верәт тәрүм оләңән уша павәтләт. Ши тумпи лыв непека хәншләт, сот ол мәр тәрүм хутыса керләс. 2022-мит ол Ас хәлты тыдәщ 1-мит хәтлән метеостанцияев 190 ола йис.

Ирина Константиновна, муй пәта нәң метеоролога йиты ләңхасән?

► Ма упем икел метеоролога вәл. Лүв мәнема лупәс, дәлн ши вера ат вәндтыйлсум. Ши пураин дын Сәрханл районән рәпитсәңән, щәлдта Емвоша

касәлсәңән. Тәрүм пелы артащман вантты хуята йисум, ши рэпатаем шеңк мосман тайлем.

Ма Сүмәтвошн сема питсум, тәта енумсум. Семьяевн нәл няврём вәс, ма мет ай эвия вәсум. Ащем Константин Семёнович Вынгилев Нижние Нильдины кәрт эвәлт вәс, әңкем Клавдия Ефимовна Челданова – Ломбовож эвәлт. Лын Сүмәтвоша рәпитты юхәтсәңән, тәта вәйтантыйлсәңән па пидәңа йисәңән. Ма и пух тайлүм, лүв Сүмәтвошн тухдәң хопәт датты тәхийн рәпитл.

Нәң ар ол мәр метеостанцияйн рәпитлән, айлат ех ши тәхия рәпитты юхәтләт?

► Юхәтләт ши, ма пидема ям хуятәт рәпитләт. Тәта нивл хуят техника вәл,

лыв күтәлн вет айлат хуят. Лыв тыв юхәтмәлн лупийдсәт, хуты и-кәт ол рәпитләт па па тәхия мәнләт, тәп лыв ин ветлапәт ол рәпитләт, лывела тәм рэпата мәстәл, алпа, тәта ши хәщләт. Мет ям, айлат ех и тәхийн ән омәсләт, лыв вошевн арсыр кәсупсәтн кәсләт па нух питләт.

Ирина Константиновна, нәң ши арат ол мәр Увәс мүйевн тәрүм пелы вантман вәлдән, муй нәмәслән, тәрмев па щира керләс муй әнтә?

► Хәтл рүв катра пура иты хәщәс. Тәрүм артән-артән па щира ювәнтыйл. Юхи хәщум оләтн Увәс мүйн тәлн шеңк ищки әнтә, лүң па рүвәңа йис. 2022-мит олн лүң шеңк хохәт па рүвәң вәс, тәп норма эвәлт нухшәк ән питәс. Вантэ, норма уша павәтты пәта хәтл мәр хәтл рүв вантлы, хәтлән – рүвәң, атн – ищки, щирн ши хәтлән рүв норма эвәлт нухшәк ән йил. Мосл лупты, тәрүм кашәң ветьяң ол юпийн па щира ювәнтәл.

Мәнема әмәщ пәлән пелы артащман вантты. Щит пела вантман рәхл уша павәтты, муйсәр тәрүм елды питл. Аләңән вән па кәрәщ пәлңәт ки вәлдәт, хәтл күтупн пәлән мәрүпсы ши питл. Пәлңәт күнш иты ки вәлдәт, ешавәл вотәңа йил. Хәтл мухәлая еңта ки вәл, тәрүм атма йил, ерта йитал хурасуп. Хәтл етты пеләк эвәлт ки вот пул, ешавәл, ерта йил.

Людмила Теткина
хәншум путәр
хәнты ясәңа тулмащтәс:
Надежда Рагимова

Йилуп (Горки) вошн Дорвош районан ар ол мър кәши-мәш вер тайты нявремәт вәндтәйлды йртъяңмит классәң ашкола-интернат рәпитл, рӯщ ясәң щирн коррекционной ашкола. Щи тәхия район луватн вәлды айлат пухәт-эвет ийха әкәтлйит па щимәщ вер пәта немасыя вәндтум хуятәтн ар ол ямсыева тайлдыт па вәндтәйлдыт. Хәщум олатн щимәщ ашкола-интернат кәща не Екатерина Александровна Дитц пида ийха вәйтантәйлдсумн па лүв рәпата верлаң олаңән ямкем хүв пүтәртсумн.

Ашкола-интернат хот кәща не

Екатерина Александровна, муй арат пух па эви тәм йисн араттелн нын хущана вәл па вәндтәйлды?

Юхи хәщум пурайн мӯң йртъяңмит классәң коррекционной ашкола-интернат хотн араттелн 45 пух па эви тайлүв па вәндтәйлдыт. Интернат хотн тәмхәтл 35 январем вәл, 10 пух па эви – щит тәта иса Горки вошәң январемәт. Сырыя ма лупты вүтәщәлум, хуты мӯң хущева арсыр щирн мәшитты айлат ех вәндтәйлдыт. Щи пәта январем вәндтәты хәннехуятәт немасыя психологической па дефектологической образования непек еша паватман тайлдыт. Щимәщ ут такды дыв тәта рәпитты ән веритлдыт. Вантә, ашколаева кашәң йилуп ол мәр щимәщ январемәт вәндтәйлдыт тәлйит, мәта айлат пухәт па эвет непек хуща тохтурәт щиты хәншлдыт: «уш ән тайты январем». Щимәщ ай пушхәт эвәлт мӯң вәлды па рәпитты хуваттәйн айлтыева ушәң-сащәң хәннехәйт верлдыт.

Муйсәр верәта нын ашколайн хуща январемәт вәндтуман тайлдыт?

Ар пеләк мӯң хущева вәлды айлат пухәт па эвет сыр-сыр рәпатайт щирәта вәндтәллүв. Эвет иса ентәслдыт па сәк пида рәпитлдыт, пухәт па юх па карты эвәлт арсыр пурмәсәт верлдыт. Тәлаң ол мәр мӯң щимәщ «Йилуп

ашкола па лүв ямсыева ләщәтты верлаң» иса национальной проект унтасн вәлдүв па рәпитлүв. Щи пәта ям мосты машинайт тәта ашколая ләтсүв. Щәлта кәщайтн йилуп хотн мәсыюв, мәта утәв хуща арсыр хот йитәт йилпа ләщәтсүв, хута январемәт сыр-сыр верәта кәтләсылдыт веритлдыт. Щи ентәсты, юх па карты пида рәпитты верәт тумпийн, мӯң хущева арсыр летутәт кавәртты щирәта эвет вәндтәты питсүв. Вантә, мӯң ашкола-интернат хотәвн, январемәт иса атл-хәтл вәлддыт па вәндтәйлдыт. Щи пәта лывела иса кашәң летут верты щир ямсыева па тӯңщирәңа вәйттыя мосл. Ашколаевн тәмхәтл немасыя «социально-бытовой ориентированность» верәта айлат хәннехуятлүв вәндтуман тайлдыт. Вантә, тәта вәлды айлат ех елды яма вәлды-холды щирәта кашәң хәтл мәр вәндтәйлдыт. Тәм ашколаел етшуптәтәл, юпийн итәх январемәт елды вәндтәйлдыт ищипа ән мәнлдыт. Щимәщ верәт пәта сырсыр профессия щирәт тәта ушәң-сащәңа дыв верлдыт. Итәх пухәт токарной па слесарной станок хуща рәпитлдыт, щәлта эвет па ентәсты, летутәт кавәртты па юлн вәлды ешәң рәпатаита ямсыева вәндтәйлдыт.

Щи тумпийн «агроуправление» щирн ищиты юхи хәщум олатн айлат ехлүв мӯң ашколаевн вәндтәйлдыт питсәйт.

Е.А. Дитц па лыв ашколаелн вәндтәты январемәтн тәса верум пурмәсәт пида

Лывел вәндтәты неңәт иса эвет арсыр лыптәт енүмты щирәта ванлдыт. Щәлта кәртәпка, капуста па свәкла, морковь, лук па арсыр мӯв хәрийн енмәлдыт летутәт омәсты ищиты тәм январемәт айтелн тәта тӯңщирәңа па тәса хошлдыт. Хәншты, лүңәтты па арсыр вәндтәты верәта январемәт па ямсыева вәндтәйлдыт.

Екатерина Александровна, нын коррекционной ашкола хотн хуща, алпа, ар ол мәр январемәт пида рәпитты неңәт па хәйт тәмхәтл вәнты вәлддыт па рәпитлдыт?

Мӯң хущева щимәщ хәннехуятәт па вәлддыт. Щит январемәт интернат хотн хәтл мәр давәлдыт не Надежда Илларионовна Талигина. Лүв верты рәпатайлдыт тумпийн январемәт ашколаев хуща хәнты ясәева па вәндтәл.

Математика верәта айлат ех вәндтәты неңев

Наталья Константиновна Русских па рӯщ ясәңа муй литература январемәт вәндтәты имев Раиса Вениаминовна Белых. Лын китумтак ар ол мәр ашколаевн вәлдәңән па рәпитлдыт. Яма па вешката рәпиттән пәта вән кәщайтн Почетной рәпатнек общего образования немн юкәнтсәйңәң. Мӯң ашколаев муй интернат хотәвн ям па вешкат хәннехуятәт январемәт пида рәпитлдыт.

Кашәң йилуп одн январемәт мӯң хущева щит тәлйит. Лыв пилдыт мӯң рәпитлдыт, шеңк ар әр па щом лывела мәлүв. Щәлта па мет юхи хәщум пураитн ашколаев етшуптәты январемәт лыв вәлупсәл тӯңщирәңа па ямсыева ар пеләк ләщәтлдыт. Щит мӯңева вән амәт, лывела – ищи ям!

Пүтәр хәншәс:
Владимир Енов

Хәннехә па лүв сәмәңа тайты верл

Тәнял лүң Лорвош район Муши вошн рәпатаём ширн «Ма Лорвош мўвем» ёмәңхәтәлн сыр-сыр айкеләт әкәтман йңхсум. Ши пурайн немасыя «Северная панорама» немуп газета кәща хә Николай Фёдорович Рочев пида вәйтантилдсум па ймкем хўв күт лүвел иньщәссум, муй ширн дыв вәлдәт па рәпитләт.

Николай Фёдорович, мәта ол вўш эвәлт нын Лорвош районән тәмәщ «Северная панорама» немуп айкеләң непекев есәлты питсәты?

► Вантэ, Советской лаш әнтә иши кўрумн мўң увәс мўвева юхтәс. Мет олаңән лүв Россия луватн вәс, тәп 1930-мит олатн Остяко-Вогульской па Ямало-Ненецкой национальной округнән версийнән. Сырыя иса 1937-мит ол вўш вәнты мўң Лорвош район мўвем Остяко-Вогульской округа нух хәншман тайсы. Мўң шеңк хўв тәхийн ши тәхи эвәлт вәсүв па әхәт ийлапа Ямал мўва вән кәщайтн хәнлштәсыюв. Тәта, вантэ, мўң хәннехуятлүва Обдорск воша (йилуп ширн, Пулңавәта) ваншәк па йм тывелт-тухелт йңхты па арсыр верәт ләщәтты вәс. Щиты ши Лорвош районэв Ямал округева юканти па ин тәмхәтл вәнты щәта вәлдүв.

Ши киньща мўң Лорвош районэв айкеләт хәншты непекев ищиты тәп лыпәт

хойты тыләщ нивәлмит хәтәлн 1940-мит олдн етты питәс. Щәлдта па ши йисн лүв немн хәнты ширн немәтсы «Сталин юш хўват» па еша иләншәк рўщ ширн хәншман вәс «По пути Сталина». Вантэ, ши олатн ар пеләк хәнты мир мўң районэв хуща вәс, вой-хўд велпәсләс па вўлы ташәтн йңхәс. Сәран муй рўщ ши пурайн район хуща шимл вәс па әхәтшәк дыв араattelн аршәка йисәт, хән па Советской лаш тыв юхтәс.

Кимит пеләк эвәлт тәм увәс мўвн йис пура вўш эвәлт иса хәнтәт вәсәт.

Муй арат хәннехә нын район газетайн хуща вәл, па иса муй хурасуп верәт кашәң атәлт ширн вәлты хә муй не ләщәтл?

► Мосл лупты, хуты мўң тәта айкеләң непекев есәлты издательстваев тәхи ширәтн па газетаев ләщәтты ширн хулыева вәлдүв па кашәң хәтл мәр рәпитлүв. Тәм «Северная панорама» редакция хотн

▲ Н.Ф. Рочев рәпатайл хуща

айкеләт ийха әкәтлүв, щәлдта щитәт газетая тәса па хурамәңа верләлүв па мет хәшум пурайн мўң айкеләң непекев тәта ши есәллүв. Щитәв тумпийн арсыр бланкәт, киникайт, спецзаказ ширәтн верты непекев лопсәт ищиты тәта ләщәтлүв. Вантэ, па издательства тәхи мўң районэв луватн ән тайлүв.

Ши пәта тәмхәтл мўң редакция хотэвн штатной непекев ширн араattelн 21 хәннехә нух хәншман вәл. Ши киньща ймсыева ки лўңәтты, тәп 18 хә муй не мўң хущева рәпитл. Лыв күтәлн айкеләт әкәтты па газетая нух хәншты араattelн хәт хәннехә тайлүв. Лыв тумпелн хурәт вўты не, айкеләт тәса вантты па арталәты редактор не, газетаев кәща ләңкәр не (имухты лүв ответственной секретарь ширн па рәпитл), хәлум хуят тәп Муши вошевн айкеләт әкәтләт, ит собственной корреспондент хә Йилүп вошн (Горки вошн) па кимит не Овкәртән иса айкеләт кәншман мўң газе-

таев пәта рәпитләңән. Ши киньща печатной цех тайлүв, хута и хәннехә мўң айкеләң непекев есәлман рәпитл. Газетаев хуща есәлты специальной выпускәт па компьютерной версткаев хуща тәмхәтл па кәт хәннехә рәпатайләл ләщәтлән. Щәлдта ма «Северная панорама» айкеләң непекев кәща хәя вәллум па пураёмн ищиты йм арат хәншлум.

Николай Фёдорович, муй арат пўш и тыләщ мәр нын газетайн етәл?

► 16-кем вўш эвәлт па иса 24-кем лопасәт вўшәт вәнты кашәң дапәт мәрн хәтмит хәтәлн (субботайн) А4 немәң формат ширн газетаев етәл.

Лүң пурайн, хән ар пеләк хәннехәйт мўң хущева рўтыщәты мәнләт, ши тылшәтн иса 16 полоса ширн айкеләң непекев есәллүв. Мўң районэвн, вантэ, сыр-сыр ай кәртәтн па вошәтн хәннехуятәт вәлдәт па рәпитләт. Ши утәт дыв күтәлн хўв тә-

▲ Н.Ф. Рочев хилнеңәл пида ёмәңхәтл мәнум пурайн

хийн омәсләт. Мосәң, ши пәта шеңк лавәрт дыв хушеда юхәтты па арсыр айкеләт газетаева әкәтты. Мүң веритты кемн ищипа хұл па вой велпәсләты җхлүв ай кәртәта Ай Ас муй Вән Асәв хұватн яңхлүв, вәйтантайыллүв, газетаева мосты айкел кәншлүв.

Итәх пурайн районной думаев поступсәт муй «Вестник избирательной комиссии» путрәт унтасн мүң газетаев шеңк күда йил па щиты ши етәл.

«Северная панорама» айкеләң непекева район-нәв луватн вәлты хуятәт хәншаньшләт па пәцта хұват газетаев еша павәтләт. Щәлта па хәцум газетайт арсыр лапкаита китлүв, хута хәннехуятлүвн ләтлүйт. Ияха ки лүңәтты, щит 900 айкеләң непек кашәң тыләщ мәрн есәллүв.

Муйсәр тәхет эвәлт газетайн хуца рәпитты хәннехуятәт мушәтләты?

► Ма, вантә, тәм увәс мүйемн сема питсум, әйтәдн енумсум па айкеләт әкәтман 40 мултас ол мәр рәпитлум. Хән тәм рәпатая юхәтсум, тәта газетаев кәщая киникайт хәншты хә Юрий Николаевич Афанасьев вәс. Па мүйәт муй па тәхет эвәлтты в юхтылды хәйт па неңәт мүң район-нәв газетаева рәпатая питты ән веритсәт. И пеләк эвәлт редакция дыведа вәлты хот мәты щир ән тайс, кимит пеләк эвәлт ши хәннехуятәт ән па вәйтләл, муй щирн шуши мирәт тәта вәлләт, войхұл велпәсләләт па вүлы тәщәтн яңхләт. Ши пәта тәп тәм мүйн енмум хуятәт редакцияева рәпитты пура-пурайн вүсыит. Тәмхәтл мүң Дорвош районәң газетаевн «журналистика» немуп факультет етшуптум хәннехуя-

тәт па рәпитләт. Хән айкеләт ияха әкәтлүв па хәншлүв, кашәң пурайн щиты нәмәслүв, дәдн мүң хушева ай кәртиетн муй вошәтн вәлты хәннехуятәт олаңән яма па вешкәта кашәң айкел ләщәтты. Щәлта па рүщ щирн, иса арсыр жанрәтн хәншлүв, дәдн мүң рәпатаев вантты муй лүңәтты хәннехәйн газетаев еша вүты па мүйевн вәлум верәт уша павәтты әмәщ ат вәс. Тәл пурайн мүң машина тәйлүв па щитәвн иса район-эв луватн яңхлүв.

Лүңәтн па па хон пеләк моторәң хопевн мет ай кәртәта муй па вошәта Асәв хұват па яңхлүв. Еша вәл «Хұл велпәсләты җх» җмәңхәтл пориләты тәта питлүв. Ши пәта мүң журналист хәев Вениамин Горяев моторәң хопәдн ай кәртәт хұватн па ши айкеләт әкәттыя мәнл. Мосл луптыя, хуты айкел кәншты җхлүв кашәң пурайн моторәң хопн па машинаевн ямсыева яңхтыя веритләт. Ши тумпийн район луватн тывелдт-тухелдт яңхийлды җшәт, күш тәл җш хұват, күш па Асәв хұватн па яма вәйтләт.

Николай Фёдорович, муйсәр верәт олаңән газетайн хуца хәншләты?

► Ин мүң район кәщайт па дума хот политика арсыр верәт тумпийн, ар хұл велпәсләты, вүлэт лавәлды па мүй хәрн енмәлды ләтутәт пида рәпитты хәннехуятәт па дыв рәпатаел олаңән хәншлүв. Щәлта ин мүң хушева «Хұл велпәсләты җх» җмәңхәтл па шуши мир вәйтантаупсәт муй ванлупсәт па мәнты питләт. Газетаев хуца па тыләщ сухәнты пурайн хәнты ясәңән хәншум «Лыләң йиңк» лопәс па тәйлүв. Имухты па

▲ «Ленинский путь» редакция, 1972-мит олн

▲ «Северная панорама» редакция, 2005-мит олн

лүв юпелдн сәран мирев ясәңән етты «Войвы му» («Увәс мүй») лопәс хуца ищиты арсыр айкеләт ләщәтлүв. Щитәвн мәр-ремәты кәм иса мүң ән па холумлүв.

Муйсәр верәт мет әмшә нәң айкеләт хәншты рәпатаен хуца тәйләң?

► Ма щиремн, тәта мәнма па ма пүңлемн вәлты хәннехуятәта мосты рәпата тәйлүм. Вәлупсем хұватн ар ям җх пида иса вәйтантайылсум па путремәсум, дыв олңелдн ар айкел версум. Катра пурайн вүлы тәщәтн яңхсум, вантсум, муй щирн хұл велпәсләты җх вән сәхәт еша павәтсәт. Ар пүш Варчато немуп сис-

там лорн вәсум па уша версум ши хурамәң па ар хұләң тәхи. Ин ищи пура-пурайн Дорвош район хұватн яңхлүм па сырсыр айкеләт хәннехуятәт па вәлупсәл олаңән хәншлүм. Ям па хәннехуятәта мосты рәпата мүй хулығыа ин тәта ләщәтлүв.

Николай Фёдорович вешкәта па тәса вәлупсы хұватн Дорвош районәң газетайн рәпитмал пәта кәца җхләдн вулаң немәтн юкәнтсы. Щит «Ветеран труда», «Ямало-Ненецкой округ культура заслуженной рәпатнек» па «Дорвош район Почётной хәннехә».

Путәр хәншәс:
Владимир Енов

Тарум Неттин рэт эвэлт вэл

Вэйт дор тылдьщ 7-мит хэглэйн хэнтэ ими, ар ол хэнтэ ративайн рэпитум не Раиса Михайловна Хромова (Неттина) 60 ода йис, щирн лүвела ар хошум ясаң луплүв. Елды хүв йис, хүв нэпэт тумтака ат вэл!

^ Р.М. Хромова

Раиса Неттинэт вэн хоттел эх хуца сема питэс. Мосл лупты, хуты хэнтэ Неттин хэнтэ рэт эх Тэк кэрт па ванэн кэртэт омэссэт. Николай Алексеевич Неттин щатьщел Хосум кэртэн вэс, ши кэрт эвэлт 1942-мит олн Вудэң Отечественной дэля мэнэс. Рэт мүвл дэвэлдман вэшэс. Тэм пура вэнтэ лүв рэтлал, кэртэн мирн нэмман тайлдыт. Тэм вэн рэт хуца ар тарум, вэтаң эх вэс па тэм йисн дыв ям верэт верман вэлдэт.

Михаил Николаевич Неттин лүв ащел вэлупсэл мэр «19 партсезд» немпи Тэк кэртэн колхоз станцияйн, щэдта хул велдэслэты хэя рэпитэс. Ям рэпата пата «Ветеран

труда» нем холумтэс. Анна Алексеевна (эви опращнемл Аликова) аңкел – Мосум мүй Кышик кэрт эвэлт вэс, лүв ар ол Тэк кэртэн ай нявремэт вэнлдэс. Дыв семьяелн лапэт няврем сема питэс: Виктория, Раиса, Николай, Андрей, Александр, Надежда па Алексей. Аңкел вэнлдэты неңа вэс, щирн дыв хулыева айтелн вэнлдэты вер пелы сэмэңэт вэсэт.

Раиса Тэк кэртэн нивэл класс яма етшуптумал юпийн аңкел иты Ёмвошн педучилищайн, щэдта заочной щирн Санкт-Петербург вошн Увэс мир институтн вэнлдэтылэс. Тэп мет сыры Ёмвошн нянь верты, щэдта хул эвэлт арсыр еплэң детут верты комбинат хуца рэпитэс.

1991-мит олн хэнтэ ративая рэпитты юхтэс, нэмдэлэ:

» *Ши пурайн щэта Алексей Михайлович Сенгепов кэщая вэс, лүв вэнлдэты хэ иты мэнэм вэнлдэс, муй щирн айкелэт хэншты мосл, муй щирн хэннехуятэ пила путэртты па эмэщ передачайт дэщэтты. Лүвела вэн пэмашипа луплүм. Мет сыры ма Сэрханл район Русскинской кэрта мэнсум, щэта велщи сэр-*

ханл хэнтэт шивалэсум, дыв хэнтэ ясчел хэлсум, уша версум – дыв мүй увэс хэнтэ лүв эвэлт еша па хураспет. Щэта ма шуши мир культура хот кэща не Лидия Ивановна Сопочина, Сергей Васильевич Кечимов па па хэнтэ хуятэ пила вэйтэнтэйлсум, нух хэншсэдам па ар эмэщ передача дэщэтсум.

Раиса Михайловна 27 ол хэнтэ ративайн рэпитэс, ши ар ол мэр Югра мүйев хуваттын арсыр кэртэта яңхэс, лүпл:

» *Ши пурайн ма уша версум, муйсэр тэщэң хэнтэ ясчев – увэс хэнтэт, хэдл этты пелэк хуца сэрханл па вах хэнтэт – кашэң ясаң ар иты сашл...*

Лүв пилэла Евдокия Николаевна Вожакова (Рандымова), Вера Егорова Панышина (Кунина) рэпитсэңэн, дыв и эшн, и нумэсн рэпитсэт. В.Е. Панышина (Кунина) – вах хэнтэ ими, лүв итэх пурайн Р.М. Неттинэя вах хэнтэ ясаң эвэлт путрэт тулмащэтэ нэтэс.

Раиса Михайловна – вэнлдэты не иты Ёмвошн вэнлдтум айлат эх пила рэпитэс, лүв дывел хэнтэ ративая мойңа вохэнтсэлэ па альсэлэ, муй щирн дыв передачайт дэщэтлэт. Айлат эх ищи хэнтэ

ративайн рэтлал, кэртлал, вэлупсэлал олаңэн путэртсэт. Щиты Ольга Зеленина (Талигина), Ульяна Данило (Молданова) па па хуятэ уша версэт, хутыса ративайн эмэщ рэпитты. Елды лын ищи хэнтэ телевидения па ративайн рэпитсэңэн.

Раиса Михайловна ванкүтлы мүй хэнтэ газетэея юхтылэс па мүй эвэлтэва айкелэт хэншилэс. Мүй иса пурайн хэнтэ ратива эх пила нэтэсман рэпитсүй, вантэ, и вер верлүв – хэнтэ мир олаңэн айкелэт тэлүй.

Раиса кэт няврем Анна, Слава тайл. Ям арат ол юхлы лүв рүтыщэты мэнэс, ин Софья па Владислав хилэңэл снмэлты нэтл.

» *Ешэк Раиса Михайловна, мүй, «Хэнтэ ясаң» газетэйн рэпитты эх, нэңена вэн пэмашипа луплүв – нэң унтасэнэн ративайн йис хэнтэ ясчев сащэс, Югра мүй хуваттын вэлты эх нэмман луплэт, нэң рэпитум пураенэн арсыр хэнтэ йис путрэт, моньщэт, арэт, ям хуятэ олаңэн айт хэлэнтсэт.*

Тэм йисн хэнтэ ративайн рэпитты эх нэмман тайлэт ши эх, хуятат ар ол иса муй версэт, дэлн округев хуваттын рэт ясаңэн ат сащэс. Ши немэт күтн Раиса Михайловна Хромова (Неттина) нем ищи вэл.

Путэр хэншэс:
Людмила Гурьева

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№15 (3627), 10.08.2023

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО-Югры

Редакция

Директор, главный редактор –
Динисламова С.С.
Телефон (3467) 33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Рагимова Н.В.**
Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Вах Н.И.
Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж **2166** экз.
Заказ **3642**
Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

12+

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.